

Ca-Nostra

* * * ANY PRIMER NÚM. 46 * * * SETMANARI POPULAR * * * INCA, 8 D'AGOST DE 1908 * * *

ELS AUCELLS

(Continuació)

«Plató, com si hoguera endevinat el pensament dels que escriuen en les *Revistes*, sens contemplacions va desterrar de la República als poetes; voltros establiu en aquesta vila, la nostra patria, una especi de tribunal per exterminar els cantors de balades, els trovadors, musics de carrer, els aucells que mos regalen la seua música en les hores de la nostra tristesa, y mos deverteixen y entretenen, com feia David a la presencia de Saul. (Aquesta cita bíblica, impresioná fort ferm al auditori).

«Voleu matar als aucells que saluden l'aubada amb la seua piuladissa desde lo més amunt dels pins, verdosos cloquers y escampen demunt la vila les seves inimitables melodies. ¿Y perquè? per salvar una o dues miserables grapades de blat, de xexa, o de qualsevol altre grà, que desenterren per casualitat els actius peuetes del auell que remou la terra per cercar en ella el cuc o'l llimac. (Sensació . . .) Per un parey de cireres, incomparablement menos dolces que'ls cànctics d'aquests hostes que ningú's pren el treball de convidar, y que ajuden al lluiment de les nostres festes ab el regal preciós de les seves infatigables gargamelles.

«¿No veis perventura que'ls aucells son sers maravellosos? ¿No pensau en Aquell que'ls ha creat, que'ls ha ensenyat la llengo admirable que parlen, eixa llengo en que la melodia basta per expressar el pensament?

«Pensaho bé, meditau lo qu'anau a fer els dematins quant el sol vos mira per entre l'ombriu emparrat que fomen les fulles del bosc: ¿no veis allavores com els aucells en alegre y joguinós del-liri repeteixen les seves antigues y encantadores cántigas d'amor? Y si ho pensau, recordau també que sempre es dematí a qualque part de món, qu'hi ha sempre un continent qu'es desperta y que de platje en platje, de vorera en vorera, els aucells es trasmeten sens interrupció les seves cançons y melodies may apreses.

«Pensaho bé; pensau que serien les vostres valls y les vostres garrigues sense els aucells. El belar de les auveyes y el lladrar dels cans, ¿sustituirán per ventura la música perduda quant els vostres carros portin al graner la deurada cullita, y no hi haja alats espigolers qu'heus acompanyin fins la porta?

«¿Que! ¿vos estimaréu més sentir el continuat bronzir dels insectes en les fondositats del bosc? ¿Afalaguerá més les nostres orelles l'igualy aspre giscar de les cigarres y llegosts? ¿Vos agradará més tot això que l'armonia dolcíssima dels cànctics dels aucells, quant dormigueu la sesta baix de les ausines y a la sombra dels pins?

«¿Los tractau com si fossen lladres! Idò ha-veu de sebre qu'ells son alats guardians dels vostros camps, ells son els que cassen, lluny dels sembrats, l'inimic destructor, y els qui preserven vosres cullites d'una infinitat de plagues. Fins y tot el més negre d'aquets animals, el corp, es vostro'n gendarme, y vos fá els més grans servicis: esclafa l'escarabat y persegueix de mort als llimacs y caragols.

«¿Y com voleu qu'ensenyi jo als vostros fills la tendressa, la pietat vers els débils, y el respecte a tot lo que viu? (Gran sensació). Perque la vida, lo mateix quant se mostra exuberant y vigorosa, que quant es presenta dèbil y escassa, es sempre una espira de l'Omnipotencia divina. Y la mateixa mort qu'en els nostros ulls simbolisa les tenebres, no es altre cosa que la mateixa llum, vista desde un altre món. Idò bé; voltros, ab les vostres lleys, ab los vostros actes, ab los vostros propòsits, negau practicament tot quant jo enseny a l'escola en els vostros fills».

LONGFELLON.

(Acabarà)

PAGESÍVOLES

EL CARBONER

*La sitja novella
crema lentament:
el fum se capdella
debanat p'el vent.
Una gran rosella
sembla el sol morent.
El carbonè estella
y a la sitja ha esment.
Sa pobre barraca
de terra y fullaca
par que'l cridi ja.
El rei dins sa cambra
aromada d'ambra
tan content no està.*

MATINERA

*Quant guaita l'aubada,
saluda el nou jorn
l'alegre aucellada
desperta dejorn.
La vella abrigada
pega foch al forn;
degota roada
l'herbei del entorn.
Deixa forta flaire
que perfuma l'aire
tot cremantse el pi.
A Missa, llunyana,
cria una campana
de resò argentí*

AUGURI

*Vendrà prest la primavera
vendrà prest qu'a Deu li plau:
callará la torrentera,
el cel gris tornarà blau.
Dels camins per la vorera
s'obrirá la flor suau
de corola joguina
hont la flaire bé hi escau . . .
Mentres teb y clar llula
així el sol aquest mitj-dia
ho contava a un ametler
que florint a dins la tanca
la bandera de pau blanca
ja desplega rioler.*

CALITJOSA

*Ja la bullenta soleiada
a plom dins l'era va caiguent.
Canta el pagès llarga tonada,
el bestia volta rabent.
L'oraige es mort: ni una halenada
fa extremi els arbres del torrent,
y cdu la fulla corsecada
sens rodineix, sobtadament.
Dins la grisor de l'olivera
prop de la llarga carretera
una cigala a altre respon,
y amb ritme igual, inestroncable,
canta en l'ardor inexorable
el vell idili de la son.*

JOSEPH M.ª TOUS MAROTO.

ANADA A LLUCH

Oh Mallorca ben volguda! ahir per altra vegada vaig tenir ocasió de contemplar tes belleses, y una volta assassiada de les teves sublimitats que estan guardades dins altes serres, com se guarda'l preciós licor dins copa deurada; me sent empesa per una forsa major a cantar ab veu baldufenca l'entusiasme que vessa de'l meu pit, y alsa un himne d'alabansa a Deu, que volgué qu'es meu breçol s'engronsás damunt aqueixa terra, qu'els poetes no dupten en anomanarla «la perla del Mediterrani». Si acariciás per un moment, la descabellada ilusió de fer un acabat treball literari, abans de comensar ja me veuria retuda per les meves poques manyes; però sostenguda per les fortes ales de dos amors, m'atrevesch a volar fins al palau de les muses, encara que convensuda de que vaig a fer un pecat de lesa literatura.

Deixant alegrívola el pla que com a pintada catifa s'esten a n-el peu de les montanyes de Lluch, vaig emprendre resolta la pujada cap a n-el llunyada y amagat Santuari que la Verge sens mácula elegí per trono. El camí per jo consistí amb una lluita seguida, obra d'els dos amors mateixos que no fa gaire he dit me fan enlairar a n-el palau de les muses: l'amor o la naturalesa me retenia a cada passa, el desitx d'estesiar-me en la seva contemplació, era una forta cadena que me subjectava y me feya imposible seguir al devant; m'aturava a reposar dins llurs brasos ecsisadors... y llevors, al cap d'una petita estona, s'elsava més potent y sublim l'amor a la Moreneta que m'esperava, y com imán qu'atreu el sé, axí aquest recort m'obligava a emprendre loca y fatigosa carrera.

Un nou encant trobat en la fondaria esglayadora d'aquells abismes sens fi, o be en l'alsada maravillosa d'aquelles desiguals penyes, que jo somiava eren animals ferosos que Deu posá per defensa d'aquell tresor de Maria, era una nova remora qu'aturava la pujada. Aquests dos amors qu'en mi son sinónims no pòrien lluitar gaire temps, era precís que s'unisin en forta bressada, confundint amb una, les dues sublimitats. Axí succedí.

Una de les moltes vegades que passava detenguda revista a n-el manyoch de belleses que Deu mos concedí, els meus ulls s'enclavaren per breu estona a les foranes montanyes de Randa, y al mateix temps, un oratjol agradós y perfumat romiá baixet devora mi, una tendra escomesa, que la Mare de Deu de Gracia, enviava a la Mare de Deu de Lluch, jo vaig romandre dolçament estorada y com per obra de encant se canviá, el majestuós panorama que tant admirava, convertintse en un llibre, amb un marbre aont s'esculturaven les perfeccions de Maria. Els dos amors estaven units.

Aquell cim més alt de tots a n-el qui pareix qu'els altres convensuts de la seva superioritat fan humil vassellatje, anava perdent la forma reyal, y se revestia per virtut del colorit que li donava la llenterna mágica de la meua ilusió, de la puríssima de la Regina del cel, quant el dia d'Assumpció damunt sa carrossa formada en les ales dels querubins, en lo sol per dossier, garlandes de flors per catifa, y les estrelles per iluminació de sa carrera: anava creuant els espays, y prenía possessorí d'aquell trono, mil vegades més elevat que tots els altres.

Aquell comellá amagadet, se transforma en s'humil donzella de Nazaret, quan visitada per l'angel, sense posá gens desmentí en les grandeses que li anunciava, respongué desde'l fondo del vall de la seva humildat — *Ecce ancilla Domine.* —

En les blanques y nues penyes veyia la seva ànima immaculada; y aquell putxol me-

xell de remuts abres, me parla de la seva modestia virginal.

Les fantástiques soques de simbòliques oliveres, semblaven mostruos del pecat, que sa virtut assombrosa d'Ella era dexat, retuts y desermats.

El cel, capritxós mantell teixit per Deu en els dies de la creació, era el que millor la retratava.

Era l'hora trista y misteriosa de la posta de sol, a n-es llanyada horitzó de la part de ponent, sa destacaven damunt el color blavench que recorda el de llurs ulls, transparent y blanquinosa calitja, semblant el cutis suau y fi de sa bellíssima cara: més enllá, núvols vermells y encesos celatjes, pintaven a la maravellosa les seves galtes y boca, que enverjien si poguessen els metexos xeráfins. Desiara se veyen bossins daurats, que a mi me perexien sa llarga y ondulant cabayera. Dins la lleugera barqueta de les meves somiades visions, vaig passar embabelida el camí, y sense darmen conte, reposava baix d'els oms de la font cuberta. Aquella melodiosa remoreta, aquella aigo cristalina, també me parlá d'Ella. l'hem mostrá com la dolça missatjera de les gracies de Deu.

Dins breu estona entrava tremolosa a n-el monastir, y ajonayada damunt les fredes lloses, devant el Tabernacle y a n-els peus de Maria, no sé quin temps hi vaig gaudir; sols recort, que quant creuava un llarch corredor cercant la meua cetla, un raix de llum temorenca entrá per un ample finestral fins abrasarme en llur claror blanca y misteriosa. jo vaig suspirá. y adins la quietut solemnia d'aquelles altes bóvedes un eco repetí les meves paraules — *Quant som a Ciutat, mon cor batega d'anyoransa per l'oratori de Lluch. quant som a Lluch, plor d'anyoransa per la patria ditxosa del Cel.*

Diada del Cor de Jesús. 26-6-1903.

CATALINA PALLISER E.

A LA NINA QUE REPRESENTA A LA BEATA, EL DIA DEL CARRO-TRIONFAL

*Placidament asseguda
y en la cara mitj torsuda,
vos passetjau triomfal
dins un ambient musical.*

*Es tan gran vostra alegria
que plena de fantasia
surt de vostre cor petit,
que desentristeix la nit.*

*Aquell capell vos escau
com estel en el cel blau,
y aquell vestit de pagés*

*iqu'expressiu y sonrient n'es!
Si vos contempla un infant, riu.
Si vos contempla un vell, reviu.*

H.

ELS SOCIALISTES Y EL CARDENAL MERCIER

Copiam del n.º 30 de *El Buen Consejo*, de dia 25 del mes passat:

«L'ilustre Cardenal doná, fa poch, una Conferència a Amberes, a la qual assistiren milenars d'obers, y digué d'aquesta manera:

«Si, com tot lo món teniu devers y també teniu drets. No sou màquines sinó homos y teniu dret a totes les condicions d'ecsistència dignes d'un ser humá. Teniu dret a cert be-

nestar material normalment necessari a la vida moral.

Els Papes ho han proclamat a la faz del món. *Teniu dret* a que se tenga en conte l'estat de vostres forses físiques y de la vostra edat. *Teniu dret* a una protecció especial dels Poders públichs. *Teniu dret* a unirvos per defensar els vostros interessos professionals.—

Amb lo que s'evidencien dues coses: la valentia del Cardenal que no tem parlar de drets a les masses obreres, y la desllealtat am que certes publicacions socialistes parlen dels catòlichs.

El mèntis tan rònech que *El Pueblo* ha tengut que darse a si meteix haurá refredat s'entusiasme als seus lectors.

Y ara, afegim noltros: ¿Com justifiquen cèrts catòlichs mallorquins (de pell prima y toix gruxat) aquesta *tirria* verinosa que sustenten contra els nostros diaris y setmanaris ortodossos que segueixen, en los seus estudis socials, les ensenyances dels Prínceps de l'Iglesia, comensant per l'apostolat de Cristo y acabant per les Encíclicques de Lleó XIII?

¿No es obrar en favor del Socialisme satànich, negar protecció als periòdichs catòlichs sostenguts p'els bisbes, y favorir amb alabanses y inscripcions als papers que tenen per empresa despellissar l'honra del pròxim a forsa de calúnnies y de torsudes interpretacions, comentaris xavacants, insuls y bêtes, indignes no sols dels escritors sens caritat sinó dels qui viuen dins poblacions civilizadas?

Podriem descapdellarnos molt sobre aquest pant, però res tan delicat! que perillaria ferirne molts dels entebanats, víctimes de l'ignorancia més llastimosa en materia de *Socialisme Catòlich*; y no volem, (encara que moguts de bona intenció) enconar més y més els esperits.

Preguem a Deu que nos don llum pera saber discernir lo bò de lo avariá, lo cèrt de lo fals. Y siemmós més dels nostros Pastors que de les moxonies dels llops carnicers, mal desfressats d'ovelles é infernalment rebiosos.

UN OBRER

QUE SAB DE LLETRA MENUDA

MALLORCA CATALANA

Baix d'aquest titol publica *El Felanigense* dos articles d'entre els molts que diu que ha rebuts contestant a la *Protesta* de «Le Pe» que nosaltres reproduíem en el número passat.

Creim del cas posar nostres suscriptors al corrent d'aquesta interessant polémica. Com el primer article contestació es molt llarg, encara que no té desperdici, en copiam tant sols els fragments més substanciosos:

En son article-protesta diu en «Le Pe» tractant del missatge de gratitud qu'els excursionistas catalans d'es continent, han entregat a n'el capitá del «Balear» y referintse a la següent frasse que n'ell apareix *Les illes catalanas de Mallorca, y Menorca y Ibissa «que está indica que los de la parte de allá del canal que por N. O. nos separa del continente, tienen al parecer la pretensión de anular nuestra nacionalidad y tratan de convertirnos en una partícula, adherida, así, sin más, a su intangible territorio»* y a continuació nega que

CARTA OBERTA AL SR. LE PE

Palma 20 de Juliol de 1908.

Molt Sr. meu: vaig llegir ab especial gust y atenció el seu article *Protesta*, sortit en el número 1228 d'aquest setmanari.

Veig, per lo que diu en el final, que V. es lleal y sincer, sense prejudicis ni animadversions.

Me permetrà, doncs, uns petits reparos, fets ab tot respecte? Seré breu.

V. diu, impugnant el dictat de *illes catalanes* donat a les Balears: «Que las conquistase el Gran Rey Jaime I (que lo era a la sazón más de Aragón que de Catalunya (si me permite esta frase) no da a los catalanes motivo alguno para llamarlas tales por más que fueran estos, en su mayor parte, los campeones que formaran su ejército...»

En primer lloch, jo crech veure una equivocació en aquella frase. Basta fulletjar la crònica del Rey En Jaume per conèixer qu'ell se tenia ben bé per català y no per aragonés. El català era la seva llengua, en català vá escriure aquella crònica y la seva predilecció pels catalans se manifesta ben clara en les seves pàgines.

Els catalans, y no els aragonesos (V. ho diu, encara que ho atenúa) foren els conquistadors y els pobladors, casi exclusius de Mallorca.

Mallorca, diu V. fou per algun temps reïne independent. Però, aquella curtíssima, mésquina y discutida independència, en qué pogué afectar a la nostra unitat ètnica?

V. sap qu'els mallorquins may n'estaren gelosos de la seva independència: qu'es seus petits reys no trobaren apenès en el país més qu'uns pocs nuclis de fidels, afectes a ell personalment, y que l'illa en general se va entregar sempre als seus enemics, sense resistència. May va tenir consciència Mallorca d'una nacionalitat pròpia que no fós la catalana. RAMON LULL, el gran Mallorquí, se diu a si mateix CATALÀ DE MALLORCA. El nom de catalans de Mallorca aplicat als mallorquins fou popular fins al sigle XVI. Si de llavors ensá, hem deixat d'esserho, falta explicar quant y per quines causes.

La sanc es la mateixa. Els llinatges mallorquins, tret d'alguns d'origen moro y d'alguns castellans, importats, son tots originaris de Catalunya. El nostre idioma, V. mateix confessa que es el català.

Y precisament la sanc y la llengua es lo que fa les nacionalitats, no les fan els reys ni els dominadors. Creu V. que a Cuba y a Porto-Rico han deixat d'esser en el fons tan espanyols com a l'Argentina, pel fet de la conquesta yankee?

Aixís els reys serien com unes llanternes y els pobles una especie de camaleons canviant de color segons la llum.

He de fer punt. Sentiria que la ploma se'm tornás irrespetuosa y pogués molestarlo en lo més mínim.

Som, Sr. Le Pe, son més devot y affm. servidor

LE QU.

Coses que passen

Es carro de la Beata, a Ciutat, de cad'any fa més pena, de cad'any s'hi veuen uns cavalls més magres, que pareix que no'ls han volgut en els toros, unes capes més ali-caigudes y perdudes de color, que ni si n'haguessen espolsat tot el convent de Santa Magdalena... uns carrilers més mal afeitats que aixencats dalt el pollro encenen es puro amb s'atxa!, uns àngels amb sa corona més torta y en còs de camia, que donen aigua a la Beata a no una gerra per llevarli sa mala boca dels conflicts. Y

tooo-do será-un con-teen-to,
tooo-do será-a legriii-a!

Lo que diu tot això en sa seva llengua es «M'en vaig, m'en vaig, m'en vaig...»

Fa uns quants anys qu'es vertader Carro triunfal es a Valldemosa. A Ciutat fa vergonya y si els confreres de la Beata no's determinen de fer una cosa qu'estiga un poc més a s'altura des nostro sigle, ja més valdria que ho dexassen correr.

* *

Diumenge passat, toros de mort a Palmia. Suposam que no li va fer falta cap soci de *La Veda* (real societat), a apendrerne per quant tornin donar una corrida de propaganda. Nosaltres ens havíem preguntat qualque vegada, passant per davant aquella casa: ¿perquè deu esser bona tota aquesta gent que pren la fresca en el portal, llegeix el *Nuevo Mundo*, pren café, beu, fuma y... tente lengua!

Veyès, no haverhi caigut! Per aprenents de «Chicorro» o de «Almanseño». Vet-aquí un ideal ben digne dels nostros joves de carrera y senyors de bona casa!

El Sr. *Le Pe* de Felanitx, que no vol que les nostres illes sien una regió catalana, podria escriure una altra protesta quantre aquesta gent que vol fer de Mallorca una especie de *barrios bajos* de Andalucía.

Noves d'Inca

—A n-el convent de Santa Magdalena, de Palma, dia 30 del mes passat, morí, a l'edat de 83 anys, Sor Maria Antonia del sagrat cor de Jesus, tia materna del nobles senyors d'aquesta ciutat, D. Lloaigim Gelabert y de sos germians Mossen Bartomeu y Dª Aina.

Com la seva vida, la seva mort es estada exemplarissima, contanse detalls estrordinaris ocorreguts amb ella, dies abans de donar l'ànima a Deu.

Al cel sia, y que la seva distingida familia pugá pregar molts anys per ella.

—També el mateix dia, 30 de Joriol, morí un'altre inquera religiosa al convent de Santa Clara, de Palma, Sor Margalida del Sagrat Cor de Jesús, a l'edat de 75 anys y 60 de professió.

Aquesta bona religiosa, estimada per les seves exemplars virtuts, era tia dels nostros amics Mossen Sebastià Llabrés, la senyoreta Dª Maria Ignacia, y Dª Catalina, retanys de la antiga familia «Son Gual».

Bon repòs y bon remey per la difunta, y consol y llarga vida pels nebots que queden.

—Els veinats de Sant Domingo están satisfeits de la festa que dedicaren a n-aquest glorios Sant.

La Capella «Santa Cecilia» venguda de Palma per cantar la missa d'en Gaicochea, acompanyada per Mossen Bernat Sales, va esser una nota solemnia que doná molta importancia a la festa religiosa. No menos brillants y acertats estigueren Mossen Reus y el P. Valdepareas en sos respectius sermons del matí y el vespre.

La festa de carrer, si bé no sorti de mollos antics, va esser animada y avenguda.

Bolleti comercial

Preus que retgiren dijous passat:

		pessetes
Bassó.	el quintá de 00,00 a	75'00
Blat novell.	la cortera de 00'00 a	17'50
Xeixa id.	id. de 00'00 a	17'50
Ordi mallorquí.	id. de 09'50 a	11'50
Ordi foraster.	id. a	10'00
Sivada.	id. a	08'50
Ídem forastera.	id. a	07'00
Faves cuitores.	id. a	19'00
Ídem ordinaries.	id. a	17'00

HISTORIA IMPORTANCIA Y APLICACIONES DEL GAS PRODUCIDO POR EL CARBÓN MINERAL.

En la naturaleza han encontrado los hombres la *primera fábrica de gas* para el alumbrado, y su descubrimiento data del año 1.659 en cuyo año fué presentada por Shyrley á la Real Sociedad de Londres, una Memoria acerca de un manantial de *aire inflamable* situado en las cercanías de Wigan en el condado de Lancashire. El ser esta región una de las mejores cuencas hulleras de Inglaterra, hizo suponer, á los sabios de la época, que entre el desprendimiento del gas y la hulla, había alguna relación.

Fundado en esto, en el año 1.727 hizo Hales algunos experimentos descomponiendo la hulla por el calor; experiencias que fueron relatadas en su obra "Elastic inflamable air of coal," (Aire elástico é inflamable de hulla).

El Doctor Clayton examinó el pozo de Lancashire é indicó, en sus "Philosophical transactions," las relaciones que existían entre la formación de gas y la presencia del carbón mineral. Destiló hulla en una retorta, y, "en primer lugar, se produce vapor; luego una hulla negra y por último un *espíritu*, que no logró condensar por medio alguno. Observé una vez que el espíritu que se desprendía se inflamaba al contacto de una llama, y que continuaba ardiendo á bocanadas á medida que salía.,,

En el año 1.767 el obispo inglés Landlaff, demostró que el *aire inflamable* podía ser transportado á todas partes por medio de tubos.

Un noble inglés, Lord Dundonald, se dedicaba, en su dominio de Cubross-Abbey, á la fabricación de cok. Corría á la sazón el año 1.786 y el Lord, que había leído algo sobre los productos secundarios de la destilación de la hulla, hizo circular por tubos dichos productos obteniendo el alquitrán condensado en un recipiente frío. Los obreros encendieron los gases que se desprendían de este recipiente, y utilizaron para el alumbrado de sus trabajos nocturnos, la llama producida. Lord Dundonald se hacía llevar á la casa de su finca el gas, y en persona lo encendía como objeto digno de curiosidad.

Pero si estos estudios no pasaron de ser experiencias que pudiéramos llamar de gabinete, comprobaron que las hullas producían un gas que ardía con llama brillante, comparada con la que se obtenía con los demás sistemas de alumbrado entonces en uso.

Antes de seguir mencionando los estudios é investigaciones que más tarde se efectuaron con el fin de obtener el gas de la hulla, diremos algo acerca de la composición media de esta. Cien partes de hulla compuesta de

Carbono.	78,0	
Hidrógeno	4,0	
Nitrogeno.	1,5	
Azufre.	0,8	
Agua en composición.	5,7	
id. higroscópica.	5,0	
Ceniza.	5,0	
	<u>100,0</u>	dán:
Cok		de 69 á 75
Gas de alumbrado		
Alquitrán		de 31 á 25
Agua amoniacal		
	<u>100</u>	<u>100</u>

La composición química del cok es casi carbono; la de las aguas amoniacaes es de carbonatos, sulfuros, cloruros y cianuros de amonio; la del alquitrán es muy compleja. Estudiaremos la del gas de alumbrado que es la siguiente:

Gases de alumbrado	Gas	Acetileno
		Etileno
		Propileno
	Vapores	Butileno
		Bencina
		Estiroleno
		Naftalina
		Acetilnaftalina
	a. Elementos alumbrantes	Fluoreno
		Propilo
Butilo		
b Elementos no alumbrantes		Hidrógeno
		Metano
	Oxido de carbono	
c. Elementos que alteran la pureza de gas	Acido carbónico	
	Amoníaco	
	Cianógeno	
	Sulfocianógeno	
	Hidrógeno sulfurado	
	Carburo hidróg. ^o sulfid. ^o	
	Nitrógeno	

Tanto el gas del alumbrado, como el cok, el alquitrán y las aguas amoniacaes son producto de la destilación de la hulla en vasos cerrados.

Si en vez de destilar hulla se somete la leña á igual procedimiento, se obtiene: gas del alumbrado, alquitrán, vinagre de leña y carbón vegetal. La composición del gas, es la siguiente.

Acetileno.	Naftalina.
Etileno.	Oxido de carbono.
Tritilo.	Acido carbónico.
Ditritilo.	Hidruo de metilo.
Bencina.	Hidrógeno.
Tolueno.	
Exileno.	

Conocida la composición del gas del alumbrado procedente de la hulla y de la madera, prosigamos la historia de las investigaciones siguientes á las efectuadas por Clayton, y que fueron hechas casi simultáneamente en el continente y en las Islas Británicas; las primeras practicando destilaciones de leña, las segundas, de hulla.

En el año 1.791 era ingeniero en una de las minas de Cornouailles (Inglaterra) Willian Murdoch. Hombre de estudios y de sentido práctico como la mayoría de sus compatriotas, siguió haciendo experimentos destilando hulla y tratando de obtener un gas apto para el alumbrado. El obtenido, lo recogía en vejigas y á estas adaptaba un pequeño tubo por donde fluía el gas que ardía al acercarle una llama.

Por aquel entonces había inventado también Murdoch un carruage movido á vapor y sus convecinos lo tomaron por brujo al verle guiar un coche que *andaba solo* y usar para su alumbrado una *cosa que nadie veía*.

Wat inventor del condensador para las máquinas de vapor, de las cuales tenía ya una fábrica en Soho cerca de Birmingham, tuvo noticia de los desubrimientos de W. Murdoch y este á su vez de los de aquel. Creyendo ambos que unidos podrían tener grandes beneficios con sus inventos, sin ponerse de acuerdo, salieron de sus respectivas residencias en busca el uno del otro; y en un albergue situado á la mitad del camino en el cual pernoctaron, entablaron conversación refiriéndose el objeto de su viaje. Puestos de acuerdo, Murdoch fué á Soho para seguir sus experiencias y aplicar el alumbrado de gas en los edificios que constituían la fábrica de Boulton y Watt.

En el pueblecillo francés de Branchy (Haute Marne) nació el año 1.767 Felipe Lebon d'Hambersain, quien, previos los estudios necesarios, ingresó en el cuerpo de ingenieros de Puentes y Calzadas.

Lebon se dedicó á estudios sobre la destilación de madera y cuando solo contaba veintinueve años de edad, inventó la *termo-lámpara*. En un folleto que publicó, manifiesta que con su invento puede obtenerse al mismo tiempo, *luz, calor y fuerza motriz*. El aparato de Lebon consistía en una caja metálica conteniendo trozos de madera y aserrín, la cual caja sometía á una temperatura muy elevada.

La madera al descomponerse, producía *gases inflamables*, materias empireumáticas, vinagre de madera (ácido piroleñoso) y agua. Los gases inflamables los destinó al alumbrado y en el puerto del Havre-de-Grace instaló varias termo-lámparas para el servicio de los faros.

Este gas tenía muy poco poder iluminante, despedía mal olor é irritaba las vías respiratorias y la vista, á causa de no estar convenientemente depurado.

Volvió Lebon del Havre á París, y Napoleón Bonaparte al alentarle en sus trabajos, le concedió autorización para emplear las maderas del bosque de Roubray.

Lebon cambió de primera materia para la destilación empleando la hulla en vez de madera; y en el año 1.793 dá cuenta de su invento á la Academia de Ciencias consiguiendo el 28 de septiembre del siguiente año una patente de invención para extraer gas del alumbrado de la hulla.

La gran importancia que daba Lebon á su invento; la triple cualidad científica y práctica de luz, calor y fuerza que asignaba á la termo-lámpara, y hasta su carácter violento, fueron, sin duda alguna, causas que impidieron que aquel se desenvolviese como debiera.

Por otra parte, la opinión pública en Francia estaba fija por completo en las guerras napoleónicas y se mostraba indiferente á todo aquello que no fuesen las conquistas del Gran Capitán del siglo XIX. Finalmente, hasta los constructores de los aparatos de alumbrado y los vendedores de aceite, eran otros tantos detractores del invento de Lebon, quien para hacer ver á los habitantes de París que no había el peligro que se propalaba, de explosiones, incendios y enfermedades con el uso del gas, instaló una termo-lámpara de hulla en el palacio de Seignelay en la calle de Saint-Dominique núm.^o 95, alumbrando sus aposentos y los jardines.

A pesar de esto, el público no reaccionó, y Lebon desalentado y pobre, se retiró á Versailles donde se dedicó á la obtención del vinagre de madera; y el 3 de diciembre de 1.804 la gente que volvía de las fiestas de la coronación del emperador, halló muerto á Lebon en los Campos Eliseos, achacándose por algunos su muerte á un suicidio y por otros á un crimen.

Seguirá.

ANTONIO ARANAZ GONZÁLEZ.

AQUEST SETMANARI SE PUBLICA AB CENSURA ECLESIASTICA.

Ca-nostra

SETMANARI POPULAR.

Preu de suscripció

Un trimestre una pesseta per tot Espanya y doble a l'extranger.

Els obrers que nos ho demanin tendran la suscripció per 20 céntims mensuals 2° 40 l'any.

A les persones que, per fer propaganda, volguessen una regular cantitat de exemplars, a preus convencionals.

Redacció, administració e imprenta: carrer de Mallorca, 1, Inca.